

A COVID-19-JÁRVÁNY RÖVID ÉS HOSSZÚTÁVÚ HATÁSAI A NONPROFIT SZEKTORRA ÉS AZ ÖNKÉNTESSÉGRE

BAKÓ CSABA¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2022.2.3-24>

Absztrakt

A SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. 2020 tavaszán, az első lezárások kezdete után pár héttel, a Covid járvány nonprofit szervezetekre gyakorolt rövid távú hatásainak és a várakozásoknak a felmérésére kérdőíves kutatást kezdeményezett. Ez volt az első széles körű (218 kitöltő) és részletes felmérés e témában, a feltárt helyzetképet és kapcsolódó javaslatokat számos fórumon bemutattuk. A kutatás eredményeiből jól látszott a nonprofit szférában eluralkodó kezdeti sokk: a nonprofit szervezetek kétharmada számított mély, hosszan elhúzódó válságra, a társadalmi hatás jelentős csökkenésére. A szervezetek háromnegyede kényszerült egyes programjainak, projektjeinek felfüggesztésére, sőt, egyharmaduk tevékenysége teljesen leállt tavasszal. Szinte minden második szervezetnek az önkéntesek bevonása is problémát okozott.

A 2021-es kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy a borúlátó várakozások az egyéves időszakban milyen mértékben teljesültek be, illetve a nonprofit szervezetek számára milyen, a jövőben is alkalmazható tanulságok vonhatóak le. A 2020-as kezdeti sokk után, a félelmekkel ellentétben, a 2021-es év sokak számára a vártól könnyebben alakult, sőt vannak olyan szervezetek, ahol jelentős növekedést is tapasztaltak. 2021 tehát a várakozásokhoz képest jobban alakult, viszont a szektor számára összességében nehéz év volt. A kutatás során négy külső, és öt belső tényezőcsoportot azonosítottunk, melyek jelentős hatással voltak arra, hogy valaki vesztesként vagy inkább nyertesként vészelt át a nehézségeket. A COVID-időszak az önkéntesek alkalmazása szempontjából is komoly kihívásokat eredményezett.

Kulcsszavak: COVID-19-járvány, nonprofit szervezetek, társadalmi hatás, finanszírozás, önkéntesség, jó gyakorlatok,

¹ Bakó Csaba menedzsment tanácsadó, nonprofit szervezetfejlesztő, a SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. társalapítója és társ ügyvezetője.

A kutatás megvalósításában aktívan részt vett még Mészáros Ágnes és Tolvaj Krisztina kutatók, akik a SIMPACT munkatársai.

Short- and long-term impacts of the COVID-19 pandemic on the nonprofit sector and volunteering

Csaba Bakó

Abstract

In spring 2020, a few weeks after the start of the first COVID-19 lockdowns, SIMPACT Public Benefit Nonprofit Ltd. initiated a survey to assess the short-term impact of the pandemic on nonprofits organizations and their long-term expectations. With 218 respondents, this was the first large-scale survey covering these topics, and its findings and related recommendations were presented in various forums. The results of the survey clearly demonstrated the initial shock in the NPO sector: two thirds of NPOs anticipated a deep and prolonged crisis and a significant decline in social impact. 75 percent of respondents had to suspend ongoing programs and projects and one-third terminated their operations fully in Spring 2020. Furthermore, almost every other organization had difficulties recruiting volunteers. In 2021, we initiated a follow-up survey to investigate to what extent these pessimistic expectations were confirmed and to draw conclusions for nonprofit organizations. After the initial shock of 2020, contrary to fears, 2021 proved to be easier than expected for many, with some organizations experiencing significant growth. Still, 2021 was a challenging year for the nonprofit sector. The research identified four external and five internal factors that highly impacted whether an organization coped with the crisis successfully. The COVID-19 period also brought significant challenges for the recruitment of volunteers.

Keywords: COVID-19 pandemic, nonprofit organizations, social impact, funding, volunteering, good practices,

BEVEZETÉS

A COVID-19-járvány váratlan megjelenésekor 2020 elején, mint a civil szektor és társadalmi vállalkozások fejlesztésére szakosodott szervezet úgy láttuk, hogy minél hamarabb fel kellene térképezni a szektorra gyakorolt hatást. Mivel átfogó kutatások híján akkor még nem álltak rendelkezésre objektív információk, ezért kutatásunkkal egyrészt a szektor érdekében is fel akartuk hívni a figyelmet a nehézségekre. Másrészt rá kívántuk irányítani a kormányzati és nem kormányzati szereplők figyelmét a lehetséges beavatkozási pontokra. Az ekkor indított kérdőíves kutatásunk ezért a rövid távú hatásokra, várakozásokra és az igényelt segítségre összpontosított.

Egy évvel később, 2021-ben a második felmérésben már arra kerestük a választ, hogy az egyéves időszakban a borúlátó várakozások milyen mértékben teljesültek be, illetve a nonprofit szervezetek számára milyen, a jövőben is alkalmazható tanulságok vonhatóak le

mindebből. A nonprofit szereplőknek kiküldött kérdőívek mellett 15 mélyinterjúra is sor került a támogatói oldal meghatározó képviselőivel.

Jelen tanulmány ennek megfelelően először a 2020-as (SIMPACT, 2020), majd a 2021-es kutatás (SIMPACT, 2021) legfontosabb eredményeit összegzi. Mindkét esetben, azonos felépítést követve kitérünk az általános kép bemutatásán túl a járvány hatására a finanszírozás, az elért társadalmi hatás változása és az önkéntesség alakulása tekintetében is. A tanulmányt a nonprofit szervezetek számára, a járvány okozta nehézségekhez hasonló jövőbeli kihívások kezeléséhez levonható gyakorlati tanulságok ismertetésével zárjuk.

A COVID-19-JÁRVÁNY RÖVID TÁVÚ HATÁSAI – A JÁRVÁNY KITÖRÉSÉNEK KÖZVETLEN KÖVETKEZMÉNYEI

A rövid távú kutatás célja és módszertana

A SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft.² 2020 tavaszán, az első lezárások kezdete után pár héttel, a COVID-19-járvány nonprofit szervezetekre és társadalmi vállalkozásokra gyakorolt rövid távú hatásainak és a további várakozásoknak a felmérésére kérdőíves kutatást³ kezdeményezett.

A zárt és nyílt kérdéseket tartalmazó kérdőív kitöltésére a célcsoporton belül bármely szervezet vezetőjének lehetősége volt. A felhívást a SIMPACT saját csatornáin kívül a nonprofit szektoron belül ismertebb ernyőszervezetek, fejlesztők és donorok segítségével juttatta el az érintettekhez. A válaszok 2020. április 8–15. között érkeztek, és a kérdőívet 218 szervezet töltötte ki értékelhető módon. Annak ellenére, hogy a válaszadók kellően heterogén⁴ csoportot alkottak, a mintavétel jellege miatt a kutatás nem tekinthető reprezentatívnak. Ezért a válaszok minden esetben azt mutatják, hogy a kérdőívet kitöltő szervezetek között milyen jellegű hatások azonosíthatóak. A minta jellemzőit az 1. táblázatban foglaltuk össze.

² <https://simpact.hu>

³ A kutatás, tudomásunk szerint, az első széles körű és részletes felmérés volt e témában, eredményeit tíz különböző fórumon is ismertettük: a célcsoport számára szervezett online webinárokon, illetve személyesen prezentáltuk – megoldási javaslatok bemutatásával együtt – az EMMI és Miniszterelnökség részére, államtitkári szinten.

A HBFL Sokszínűség Hete keretében, a rövid távú kutatás eredményeit [webináron](#) összegeztük. Az eredményeket Bakó Csaba, a felmérést készítő SIMPACT Nonprofit Kft. közigazdása ismerteti, majd a vállalatok szerepvállalásáról mint az egyik lehetséges kiútról Szalay Orsolyával, az Erste Bank Social Banking területének vezetőjével beszélgettünk.

⁴ A heterogenitást több szempont szerint is ellenőriztük: tevékenységi terület, célcsoport korosztályi bontása, munkatársi létszám, éves bevétel nagysága, földrajzi terület.

1. táblázat Az első, 2020.évi kutatás mintájának jellemzői. (N=218)

Jellemzők	Válaszadói megoszlások (szervezet/%)	
Alkalmazotti létszám	1-5 fő	124 szervezet (56,9%)
	6-10 fő	27 szervezet (12,4%)
	11-50 fő	23 szervezet (10,5%)
	51-100 fő	5 szervezet (2,3%)
	101 fő felett	3 szervezet (1,4%)
	nincs válasz	36 szervezet (16,5%)
Tevékenység földrajzi megoszlása	helyi vagy néhány települést érintő	79 szervezet (36,2%)
	regionális (egy vagy több megyét lefedő)	46 szervezet (21,1%)
	országos (vagy közel országos)	70 szervezet (32,1%)
	nemzetközi (több országra is kiterjedő)	16 szervezet (7,4%)
	nincs válasz	7 szervezet (3,2%)
A szervezet éves bevételének nagysága	500 eFt alatt	22 szervezet (10%)
	500 eFt – 10 MFt között	99 szervezet (45,4%)
	10-50 MFt között	58 szervezet (26,6%)
	50-250 MFt között	25 szervezet (11,5%)
	250 MFt felett	6 szervezet (2,8%)
	nincs válasz	8 szervezet (3,7%)
A szervezet székhelye melyik régióban található	Közép-Magyarország (Pest megye, Budapest)	102 szervezet (46,8%)
	Észak-Magyarország	29 szervezet (13,3%)
	Észak -Alföld	15 szervezet (6,9%)
	Dél-Alföld	23 szervezet (10,5%)
	Közép-Dunántúl	16 szervezet (7,3%)
	Nyugat-Dunántúl	8 szervezet (3,7%)
	Dél-Dunántúl	17 szervezet (7,8%)
	Erdély	1 szervezet (0,5%)
nincs válasz	7 szervezet (3,2%)	

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2020.

Bár a szervezettípusra nem kérdeztünk rá, de 150 szervezet megadta a nevét. Ebből 87 egyesület, 56 alapítvány, 1 szociális szövetkezet, 1 nonprofit kft. és 5 egyéb vagy nem azonosítható jogi formában működött.

Feltételezhető, hogy a kérdőívet nagyobb arányban azok töltötték ki, akikre hirtelen, jelentősebb hatást gyakorolt a járvány, és szerették volna kifejezni a döntéshozók számára a problémáik mértékét. Ez onnan is látható, hogy a kulturális területen működő szervezetek alkották a legnagyobb kitöltői csoportot. A reprezentatív mintához képesti torzítás arányát azonban nem tudtuk vizsgálni a kutatáson belül.

Rövid távú hatások és várakozások összefoglalása

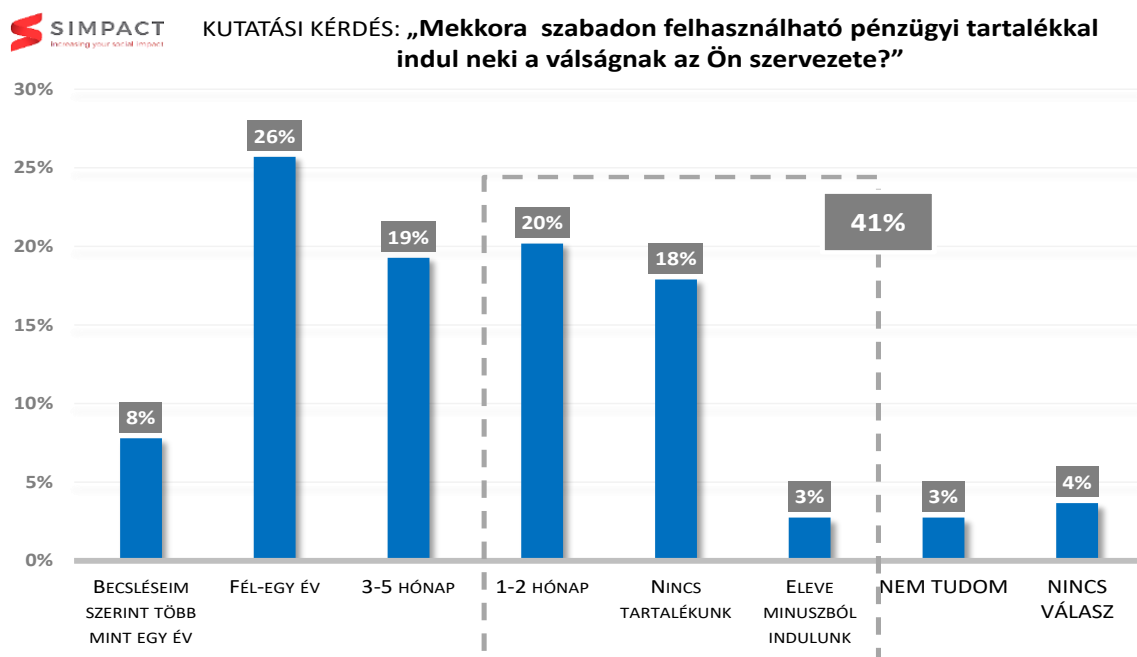
A 2020 tavaszán végzett kutatás eredményeiből jól látszott az a sokk, sőt talán pánikhangulat, amely a nonprofit szférában eluralkodott: a megkérdezett nonprofit szervezetek kétharmada számított mély, hosszan elhúzódó válságra, amely a társadalmi hatás jelentős csökkenéséhez vezet. Közel felük a meredeken romló forrászerzési lehetőségeket ítélte meg legkritikusabb problémának a 2020-as év további részére vonatkozóan.

A 2020. márciusi lezárások hatására a szervezetek háromnegyede kényszerült egyes programjainak, projektjeinek felfüggesztésére, sőt, egyharmaduk tevékenysége teljesen leállt tavasszal. Számos szervezet számára maga a célcsoport elérése is jelentősen megnehezült. Ezen felül szinte minden második szervezetnek az önkéntesek bevonása is problémát okozott.

Finanszírozási hatás rövid távon

Finanszírozás tekintetében fontos látni, hogy a szervezetek jelentős része eleve minimális pénzügyi tartalékkal rendelkezett a válságot megelőzően, ez különösen sérülékenyvé tette őket. Az 1. ábráról leolvasható, hogy a válaszadó szervezetek 41 százaléka legfeljebb 1-2 hónapra elegendő tartalékkal rendelkezett a vezetőik becslése szerint. Viszont az is látható, hogy a szervezetek harmada legalább fél évre elegendő tartalékot halmozott fel.

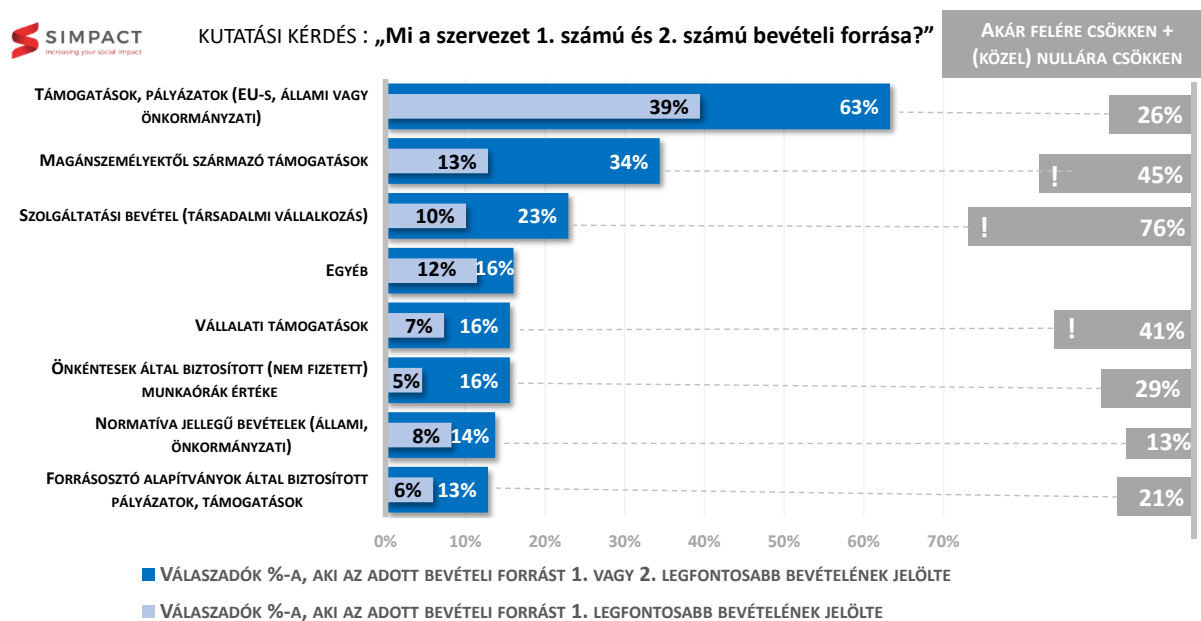
1. ábra A válaszadó szervezetek szabadon felhasználható pénzügyi tartalékai a válság kezdetekor, 2020. (N=218)

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2020.

A tartalékok hiánya különösen azért volt kritikus, mert a lezárások után pár héttel már a szervezetek minden forrástípus esetén jelentős csökkenést tapasztalhattak. A bevételi forrásokat és a bekövetkezett változásokat egyenként is részletesen megvizsgáltuk, és a legfontosabb változásokat az alábbi, 2. ábrán összesítettük.

2. ábra A válaszadó szervezetek legfontosabb bevételi forrásai 2019-ben. (N=218)

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2020.

A felmérés során megkérdeztük, hogy mik jelentik az adott szervezet két legfontosabb bevételi forrását. A 2. ábra bal oldalán lévő adatok a bevételi források relatív fontosságát ábrázolja. A halványkék sáv azon szervezetek megoszlását mutatja, akik az adott forrást az első helyre sorolták. Ugyanakkor összesítetten megjelenítettük az első és második helyen megjelölt, azonos forrásokat is, ezt a sötétkék sávok jelzik⁵. Ez utóbbi megközelítéssel a legfontosabb „bevételi lábagnak” tekinthetőek a támogatások/pályázatok, magánszemélyektől származó támogatások és a szolgáltatási bevételek.

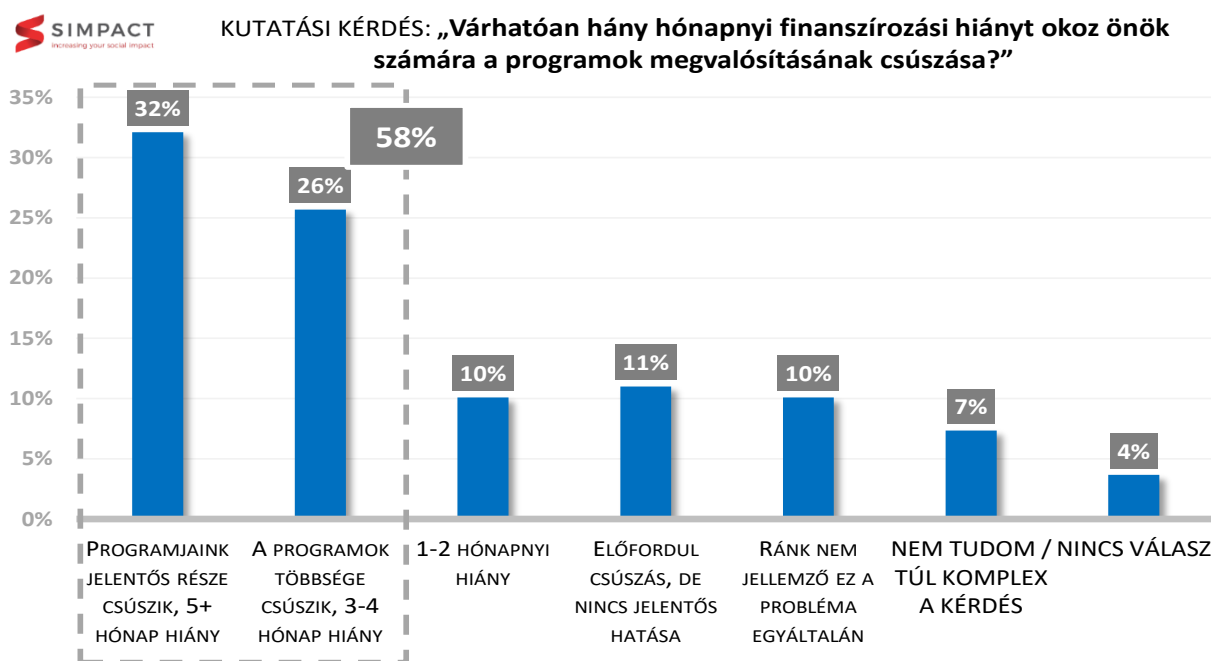
A 2. ábra jobb oldalán lévő adatok a bevételek rövid távú változását jelenítik meg. A százalékok azt mutatják, hogy „Az eredeti tervekhez képest milyen mértékű változást tapasztalt 2020 márciusára vonatkozóan?” kérdésre az adott forrás tekintetében a kitöltők összesen mekkora

⁵ Az első sötétkék sáv 63 százaléka azt jelenti, hogy a szervezetek összesen 63 százaléka jelölte meg a „támogatások, pályázatok” bevételi forrást első vagy második helyen. Így a halványkékek összege 100 százalék, a sötétkékeké pedig 200 százalék. (A nem válaszolók és az egészre kerekítés miatt az összegek némileg kevesebbek, de ennek nincs érdemi jelentősége.)

aránya jelölte meg az „akár a felére csökken” vagy a „(közel) nullára csökken” válaszokat⁶. A magánszemély támogatások esetén összesen 45, a szolgáltatási bevételek esetén pedig a válaszadók 76 százaléka jelölte meg a fenti két válaszlehetőség egyikét, azaz nagy mértékű visszaesést tapasztaltak meg. Érdemi csökkenést láthatunk a kisebb fontosságú „bevételi lábagnál” is.

A finanszírozás változásának további dimenzióját a 3. ábra mutatja, amely a programok csúszásából következő finanszírozás-csökkenésre próbált becslést adni.

3. ábra A programok kényszerű csúszása miatt jelentkező pénzügyi hatások, 2020. (N=218)

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2020.

A válaszadó szervezetek 58 százaléka jelentős mértékű finanszírozási problémát jelzett előre a programjaik, tevékenységük kényszerű csúszása miatt. A kérdőív kitöltésekor természetesen a többségük még csak minimálisan volt kénytelen halasztani, de arra számítottak, hogy a lezárások tartósak lesznek, illetve a programjaik a járványhoz köthető egyéb okokból nem lesznek egy ideig megvalósíthatóak.

⁶ A kitöltők a következő válaszlehetőségek közül jelölhették meg a leginkább relevánsat: „Némileg még nő is”, „Nem változik”, „Kicsit csökken”, „Akár a felére csökken”, „(Közel) nullára csökken”, valamint a „Nem tudja” és a nincs válasz is opció volt. A kérdőív teszt változatában még részletesebb, százalékokkal ellátott válaszlehetőségek szerepeltek, de a kérdőív tesztelése során úgy láttuk, hogy a százalékos megközelítés bonyolultabb, a válaszadók nem tudták 10-15 százalékos sávokba besorolni a csökkenést, inkább nagyságrendi becslést tudtak adni. Az egyszerűsített megközelítés ahhoz is hozzájárult, hogy végül több szervezet legyen hajlandó a kitöltésre.

A programok csúszása első ránézésre nem feltétlen tűnik negatív pénzügyi hatásúnak, hiszen a támogatók rendszerint nem álltak el a korábban már megígért támogatásoktól, azonban csak később, a program tényleges megvalósításakor fizettek. Ennek alapján egy vagy több hónapos csúszás a gyakorlatban azt jelentette, hogy a köztes időszakban a kollégáknak továbbra is bért kellett fizetni, de az erre az időszakra eredetileg tervezett fedezet nem állt rendelkezésre, hiány keletkezett, ezért máshonnan, gyakran a tartalékok terhére kellett ezt biztosítani⁷.

A kellő pénzügyi tartalékkal nem rendelkező szervezetek emiatt munkaidő csökkentésre, létszámcsökkentésre, nem személyi jellegű költségeik visszafogására is kényszerültek. A válaszadó szervezetek 12 százaléka azt jelezte, hogy már a kitöltés időszakában problémát jelentett az, hogy az eredetileg tervezett bértömeget kifizessék, három hónappal későbbre vonatkozó várakozás tekintetében pedig 23 százalékuk nyilatkozott hasonlóan.

Társadalmi hatás változása rövid távon

A finanszírozás tekintetében történt változások és számos program, tevékenység halasztása miatt nem meglepő, hogy a társadalmi hatás⁸ jelentősen csökkent már rövid távon is. A 4. ábrán ennek a tényezőit ábrázoltuk részletesebben.

A 4. ábra utolsó előtti sorában látható, hogy 2020 márciusában 21 és 36 (összesen 57) százaléka a válaszadó szervezeteknek nagy vagy nagyon nagy mértékben egyetértett azzal, hogy nem tudják fenntartani ugyanazt a társadalmi hatást. Bár a küldetés általában változatlan maradt, de a célcsoport igényei, a célcsoport elérhetősége a többségnél megváltozott. Kifejezett probléma volt, hogy a szervezetek 19 és 34 (összesen 53) százaléka rövid távon nem tudta a programokat online felületre átrakni.

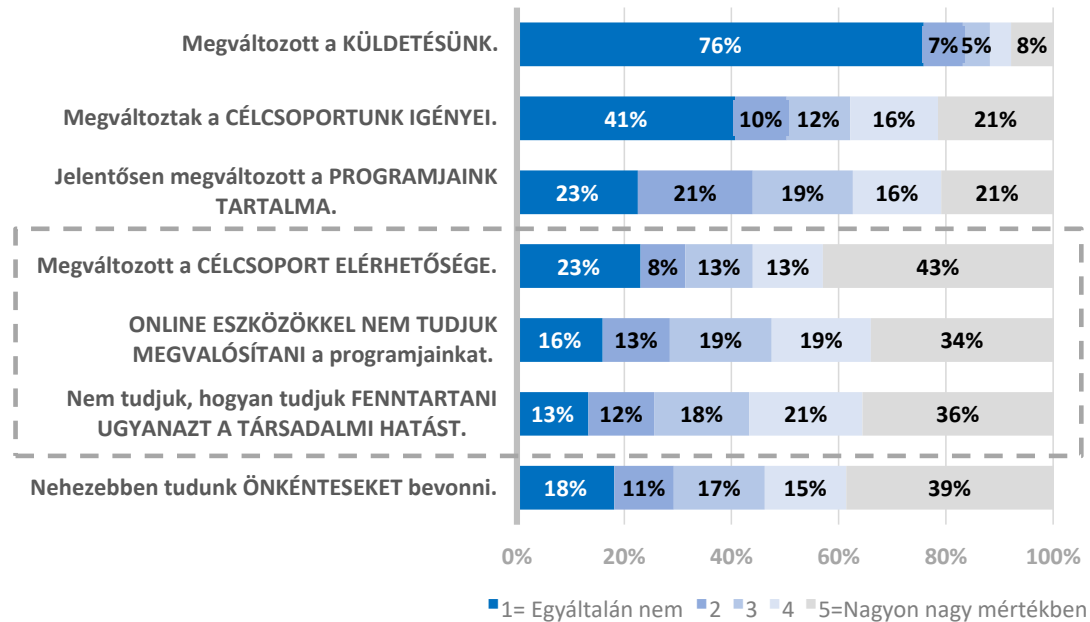
⁷ A programok csúszása a SIMPACT-re is hatott: a Badur Foundation által támogatott „Keltető” társadalmi vállalkozásfejlesztő programunk harmadik évada legalább fél évet csúszott, és végül online került megvalósításra, és a szakmai önkéntes programunk indítását is lemondta az egyik banki ügyfél a karantén bevezetése és a járványhelyzet miatt.

⁸ A kitöltő szervezetek sokfélesége miatt a társadalmi hatást nem definiáltuk részletesen, hanem a vonatkozó kérdést a következő magyarázó mondattal láttuk el: „Gondoljon az elért, segített személyek (vagy szervezetek) számára és a nyújtott segítség mélységére, eredményességére.” Tehát ha a segítettetek száma vagy egy-egy főre jutó segítség minősége romlott, akkor azt a szervezet társadalmi hatásának csökkenéseként értelmeztük.

4. ábra A koronavírus hatása a nonprofit szervezetek szakmai tevékenységére, 2020 (N=218)

KUTATÁSI KÉRDÉS: „Milyen mértékben érintette a koronavírus okozta válság a szervezet szakmai tevékenységét az alábbi szempontokból 2020 márciusában?”

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2020.

A társadalmi hatás csökkenéséhez még hozzájárult⁹, hogy a vezetők és munkatársak leterheltsége is jelentősen nőtt, ráadásul a munkatársak számára komoly félelmet jelentett, hogy mit hoz a következő pár hónap. A hirtelen változások kezelése jelentős energiákat vontak el a szokásos tevékenységek végzéséből is.

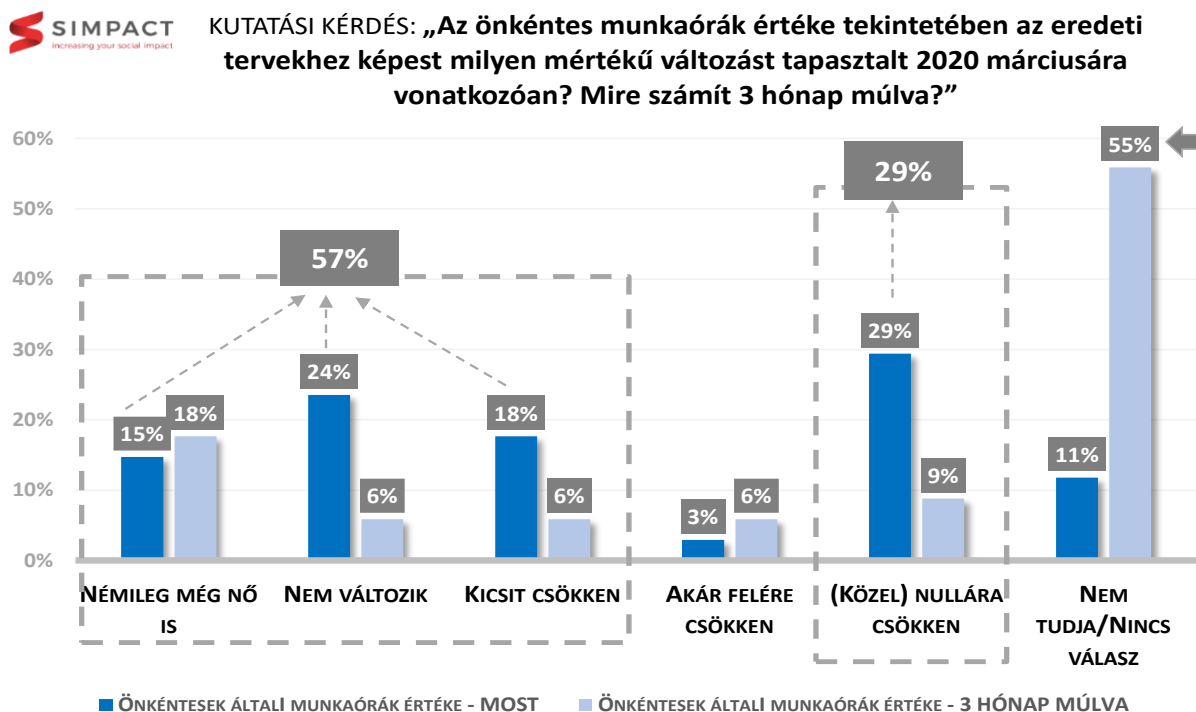
Az önkéntesség változása rövid távon

Az előző alfejezetben lévő 4. ábra adatai szerint az önkéntesek bevonása jelentős problémává vált a vizsgált szervezetek legalább 15 és 39 (összesen 54) százalékánál. Mélyebb okokra a szöveges válaszok alapján következtethetünk: egyrészt az önkéntesek számára is egészségügyi kockázatot jelentett a személyes jelenlétet igénylő önkéntesség (általánosságban, de egyes hátrányos célcsoportok nagyobb járvány érintettsége miatt is). Másrészt maga az önkéntes is potenciális járványterjesztő lehetett (ami például az idősek

⁹ A munkatársi csapatra gyakorolt hatást a kutatásban „Az Ön szervezetének csapatát az alábbi szempontokból milyen mértékben érintette a koronavírus okozta válság 2020 márciusában?” kérdés vizsgálta. A pdfben letölthető kutatási összefoglalóban a vonatkozó ábra megtalálható [SIMPACT, 2020:25].

körében kiemelt veszélyt jelentett volna), harmadrészt pedig az önkéntesek toborzása és felkészítése is nehezebbé vált az online térbe való áttéréskor.

5. ábra Az önkéntes munkaórák változásának megítélése, 2020 (N=218)

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2020.

Az önkéntesek által teljesített munkaórákat vizsgáló 5. ábrán látható, hogy a kitöltők 29 százaléka nyilatkozott úgy, hogy az önkénteseik szerepe 2020 márciusában közel nullára csökkent, míg 57 százalékuk szerint ez érdeemben nem változott. A várakozások az mutatják, hogy a válaszadók 56 százaléka „nem tudja”, vagyis ez jelentős mértékű bizonytalanságot mutat, így a százalékos megoszlást csak korlátozottan érdemes figyelembe venni. A várakozások témája már átvezet minket a következő, egy évvel későbbi kutatáshoz.

A COVID-19-JÁRVÁNY HOSSZABB TÁVÚ HATÁSAI (A JÁRVÁNY KÉT ÉVE)

A hosszú távú kutatás célja és módszertana

2020 tavaszán a nonprofit szervezetek vezetői a pénzügyi helyzetüket értékelve összeomlásra vagy komoly nehézségekre számítottak. A 2021-es kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy az egymást követő „COVID-19-járvány hullámok” közepette tudtak-e a szervezetek

alkalmazkodni a gyorsan változó körülményekhez. Voltak-e sikeresen reagáló szervezetek, ha igen, mi a sikerük titka? Mit tanultunk eddig a válságból?

A nem reprezentatív jellegű kutatás során a nonprofit szervezeteknek szóló kérdőívekből (86 kitöltő szervezet) levonható tanulságokat 15 szakértői interjúval egészítettük ki (nonprofit szakértők, nonprofit ernyőszervezetek, vállalatok, Miniszterelnökség, forrásosztó alapítványok stb. képviselőivel)¹⁰. A minta főbb jellemzőit 2. táblázat, valamint a Melléklet 1. táblázat tartalmazza.

2. táblázat A második, 2021. évi kérdőíves kutatás főbb mintajellemzői (N=86)

Jellemzők		Válaszadói megoszlások (szervezet/%)
Tevékenység földrajzi megoszlása	helyi vagy néhány települést érintő	31 szervezet (36%)
	regionális (egy vagy több megyét lefedő)	14 szervezet (16%)
	országos (vagy közel országos)	30 szervezet (35%)
	nemzetközi (több országra is kiterjedő)	11 szervezet (13%)
A szervezet éves bevételének nagysága	500 eFt alatt	7 szervezet (8%)
	500 eFt – 10 MFt között	36 szervezet (42%)
	10-50 MFt között	24 szervezet (28%)
	50-250 MFt között	13 szervezet (15%)
	250 MFt felett	6 szervezet (7%)

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2021.

Hosszú távú hatások és várakozások összefoglalása

A 2020-as kezdeti megtorpanás és sokk után, a várakozásokkal ellentétben, a 2021-es év sok nonprofit szervezet számára a vártnál könnyebbnek bizonyult, sőt voltak olyan szervezetek, ahol jelentős növekedést is tapasztaltak. Noha a 2021-es év néhány válaszadó szervezet

¹⁰ Az eredmények ismertetésére a HBLF 2021-ben is felkért minket egy a Sokszínűség Hete keretében tartott előadásra. Az eredményeket rádióinterjúban, konferencia előadáson és a nonprofit.hu-n megjelent három cikkünkben is bemutattuk: Két év a COVID árnyékában – fő trendek a nonprofit szektorban 1.rész: <https://www.nonprofit.hu/hirek/Ket-ev-a-Covid-arnyekaban-fo-trendek-a-nonprofit-sektorban>; Pénzügyi várakozások és a valóság – nonprofit szervezetek finanszírozása a COVID árnyékában 2.rész: <https://www.nonprofit.hu/hirek/Penzugyi-varakozasok-es-a-valosag--nonprofit-szervezetek-finanszirozasa-a-COVID-arnyekaban-2resz>; Túlélő kalauz nonprofitoknak jövőbeli nehézségek leküzdéséhez – a COVID válság néhány tanulsága 3.rész: <https://www.nonprofit.hu/hirek/Tulelo-kalauz-nonprofitoknak-jovobeli-nehezsegek-lekuzdesehez--a-COVID-valsag-nehany-tanulsaga-3resz>.

számára várakozásokhoz képest jobban alakult, ugyanakkor a szektor számára összességében nehéz év volt.

A COVID-időszakra visszatekintve a válaszadó nonprofit szervezetek „csak” kicsit több, mint negyede számolt be jelentős társadalmi hatás csökkenésről, míg másik negyede a társadalmi problémák növekedésére reagálva növelni tudta a társadalmi hatását az előző, COVID-mentes évhez képest. Összességében a finanszírozásban is alacsonyabb lett a visszaesés. A szervezetek többsége sokféle módon tudott alkalmazkodni a célcsoport megváltozott helyzetéhez: célcsoportjuk megváltozott igényeihez jobban igazodó új tevékenységek felvételével, stratégiai váltással, online eszközök vagy tevékenységek bevezetésével.

Ahogy a rövid távú hatásoknál jeleztük, a szervezetek közel fele minimális pénzügyi tartalékokkal és jelentős félelmekkel indult neki a válságnak. Több mint a válaszadók felénél okozott három vagy ennél több havi hiányt a programok kényszerű csúszása, leállása. A fentiek alapján nem meglepő, hogy negyedük eleinte elbocsátásokkal és munkaidőcsökkentéssel reagált.

Hosszabb időszakra vetítve – a kezdeti nehézségek után – „csak” a válaszadó szervezetek negyedének csökkentek jelentősen a bevételei, míg másik felük végül is nem élt meg bevételcsökkenést, sőt voltak olyanok is, akiknél bevétel növekedés történt. A várakozásokkal ellentétben elbocsátásokat és munkaidőcsökkentést sem kellett végrehajtani a szervezetek hatvan százalékánál, és a többi válaszadó szervezet többnyire ideiglenes munkaidőcsökkentéssel és átcsoportosítással oldotta meg likviditási gondjait.

Finanszírozási hatás hosszabb távon

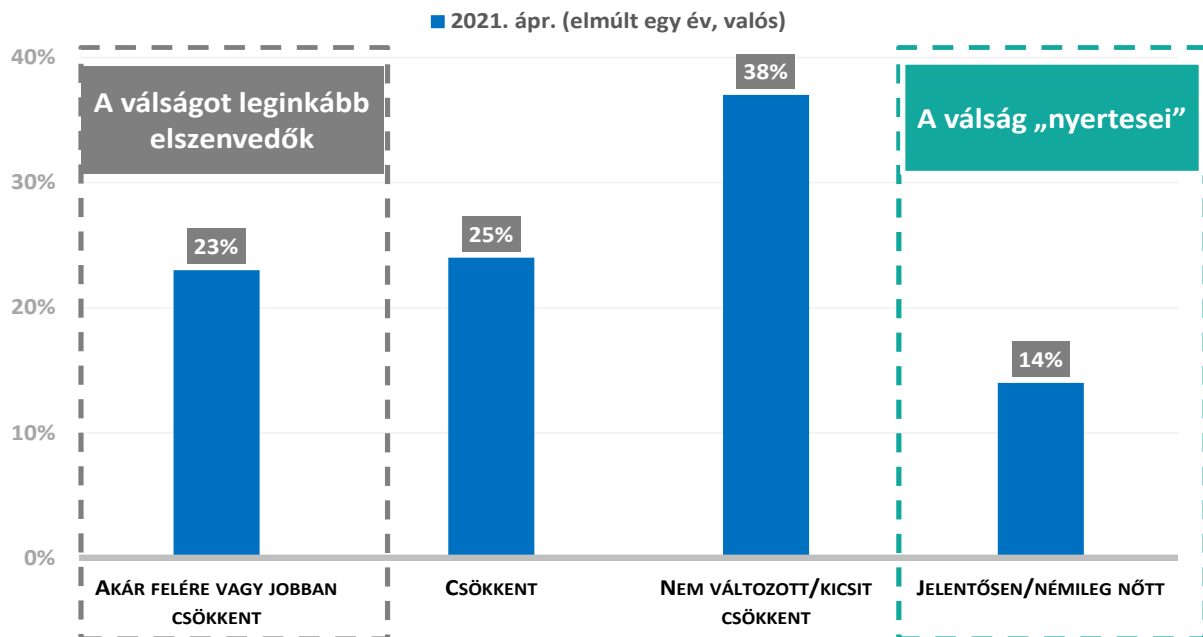
Mint a 6. ábrán látható, a válaszadó szervezetek mindössze harmadának nem változtak a bevételei, közel 50 százalékuk csökkenésről számolt be, és csak 14 százalék tudta növelni bevételeit 2021-ben.

A finanszírozási helyzet romlását mutatja továbbá az is, hogy a válaszadók 27 százaléka legalább egy munkatárs elbocsátására, illetve a szervezetek 39 százaléka kényszerült munkaidő- vagy fizetés-csökkentésre a válság következtében.

6. ábra A szervezet bevételeinek változása az elmúlt egy évben, 2021. (N=86)

KUTATÁSI KÉRDÉS: „Hogyan változott a szervezet bevétele az elmúlt kb. 1 évben az azt megelőző évhez képest?”

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutató jelentés 2021.

A különböző bevételi források alakulását illetően további részletek is felvázolhatóak a kérdőíves felmérés és a szakértői interjúk alapján:

- A vezetői előrejelzések 2020-ban a ténylegesen kialakult pénzügyi helyzethez képest jóval pesszimistábbnak mutatkoztak, és sajnos voltak olyan szervezetek is, akik később feladni kényszerültek tevékenységüket. *„A szervezetek jóval pesszimistábbak voltak várakozásaikban, mint amire végül kifutottak 2020 végén. Ügyfélkörünkben egy szervezettel sem találkoztam, aki pénzügyi okból feladta volna a tevékenységét. 2021-ben viszont volt 2 ügyfelünk, akiknek résztevékenysége a COVID hatásai miatt szűnt meg.”* (Szalay Orsolya, az Erste Bank Social Banking terület vezetője¹¹).
- Az állami források nem csökkentek, az állami pályázatokból és normatívából élő szervezetek nem kerültek rosszabb anyagi helyzetbe, a leszerződött összegeket az érintettek megkapták. A kifizetés csúszására akkor került sor, amikor maga a szervezet volt kénytelen halasztani az adott vállalkozás megvalósítását. *„A civil szféra programjaira a*

¹¹ A tanulmányban a kérdőívben megadott válaszokból és az interjúk során elhangzottakból idézünk. Amennyiben a személy vagy a szervezetnév megadásához az érintettek hozzájárultak, úgy azokat minden esetben megjelöltük.

Nemzeti Együttműködési Alapban és a Magyar Falu Programban elosztott juttatások jelentősen nőttek 2020-ban és 2021-ben 2019-hez képest. A pályázatok nagyrészt megvalósultak, rugalmasan kezeltük a vállalásokat időzítés és tartalom tekintetében is.

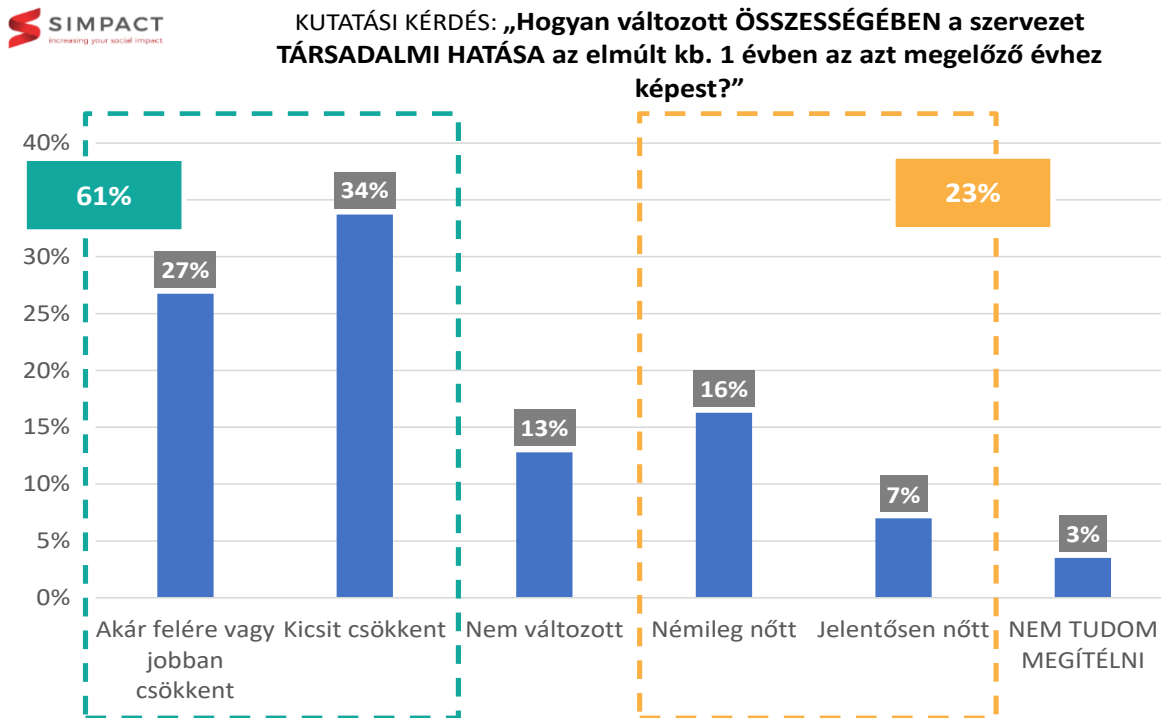
(dr. Kecskés Péter főosztályvezető, Miniszterelnökség, Civil Kapcsolatok és Társadalmi Konzultáció Főosztálya).

- Hasonlóan az állami normatívákhoz, a forrásosztó alapítványok támogatásai is jelentős stabilitást jelentettek a nonprofit szervezetek számára. *„A Badur és sok más hasonló szervezet is kifejezetten növelte a támogatásokat, pótlólagos, vészhelyzeti forrásokkal segítettük a civil partnereinket.”* (Weninger László, Badur Alapítvány, társadalmi vállalkozások szakértő).
- A bevételi források közül a legjelentősebb csökkenést termékeik, szolgáltatásaik értékesítésében éltek meg a nonprofit szervezetek, társadalmi vállalkozások. *„A szervezetek szolgáltatási bevételei ellehetetlenültek. Nem tudnak pénzt kérni olyan szolgáltatásért, ami nem valósul meg, sorolhatnánk a példákat a Bánkító Fesztiváltól a Bátor Táboron át a kulturális szolgáltatásig és a rekreációs, sport tevékenységeig.”* (Gerencsér Balázs, NIOK, ügyvezető).
- Azoknál, akik sikeresen mozgósították adományozóikat az online térben, a COVID-19-járvány időszaka növekedést hozott a magánadományaik terén. *„Egyre több szervezet fordult az online magánadomány-gyűjtés felé a 2020-as évben. És az erős érzelmi impulzusok hatására voltak is sikerek, de ahogy egyre többen használják fel ezt a témát, és telik az idő, ez is kontraproduktívvá válhat.”* (Erős Barbara és Kökény Dalma, MagNet Bank, Társadalmi Hatás és Közösségi Kapcsolatok területéért felelős vezetője/kommunikációs és projektvezető).
- 2020 tavaszán egy-két hónapra leállt a vállalati CSR, majd főként COVID-fókusszal, több tárgyi adománnyal indult újra. 2021-ben a már meglévő programok, a már meglévő kapcsolatok folytatódtak. *„A cégek 2020 tavaszán óvatosságból gyakran leállították a CSR aktivitást. Nyárra azonban felülkerekedett a segíteni akarás, így a programok újraindultak. De újakba ritkán kezdenek, és összességében inkább visszaesés van a céges adományozásban.”* (Simon Katalin, PWC, Public Relations and Corporate Responsibility Manager).

Társadalmi hatás változása hosszabb távon

A válaszadó szervezetek 61 százaléka úgy nyilatkozott 2021-ben, hogy társadalmi hatása – kicsit vagy a felénél jobban – csökkent és csak egynegyedük mondta azt, hogy – némileg vagy jelentősen – nőtt, míg 13 százalékuk szerint nem változott (7. ábra).

6. ábra Az elért társadalmi hatás változása egy év alatt, 2012 (N=86)

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2021.

A korábban bemutatott finanszírozási problémák mellett az alábbi tényezők is hozzájárultak a társadalmi hatás csökkenéséhez:

- A találkozás alapú tevékenységeknél a társadalmi hatás – leginkább a lezárások kezdeti időszakában – sok szervezetnél minimálisra csökkent. „Az adományboltok esetében harmadára esett vissza a forgalom.” (Weninger László, Badur Alapítvány, társadalmi vállalkozások szakértő). „A céges csapatépítő szolgáltatásainkat le kellett állítanunk, ez azóta sem tudott elindulni, már egy éve áll.” (Cseh Balázs, Élelmiszerbank, alapító, elnökségi tag, elnök).
- A COVID-19-járvány hullámok és a korlátozó intézkedések miatt a hosszabb távú terveket „ki kellett dobni”. A kiszámíthatatlanság és a „napról napra élés” jellemezte a szervezetek működését.

- A szervezetek vezetői és munkatársai kifáradtak. Sok szervezet elérkezett a határára annak, hogy mit tud megvalósítani online módon, személyes kapcsolat nélkül.

A csökkenést a szervezetek leginkább az alábbi módokon tudták ellensúlyozni:

- Kiaknázták az online felületekben, eszközökben rejlő potenciálokat.
- A szervezetek egy része ideiglenesen tevékenységet váltott, és olyan feladatokat vállalt fel, amiket korábban nem, vagy csak kisebb hangsúllyal végzett. Erre példa, hogy a társadalmi szükséglet látva egyes szervezetek adományok szétosztásába kezdtek (pl. számítástechnikai eszközök az online tanuláshoz, maszk, élelmiszer és fertőtlenítőszer osztása). *„Fogyatékosokat foglalkoztató szervezetünk átállt a maszkok varrására.”* (Pordán Ákos, KézenFogva Alapítvány, ügyvezető).
- Egyes szervezetek a célcsoportjukat is kiterjesztették. *„Az iskolák is elvesztették a gyerekeket, és az önkormányzatokkal együtt a tanodákhoz fordultak, hogy segítsenek a gyerekek elérésében.”* (Weninger László, Badur Alapítvány, társadalmi vállalkozások szakértő).
- A válaszadók egy része azt jelezte, hogy a kényszerű leállást a szervezet fejlesztésére használták fel. Lehetőség adódott gondolkodásra, stratégiai tervezésre. Volt, aki a „válságban kell vállalkozni” elvet követve új szolgáltatást indítását készítette elő, új – főként online – terméket fejlesztett ki (például online jóga, ételkiszállítás), új módszertanokat dolgozott ki (például az önkéntesek online képzési lehetőségei). *„Nagyon sok belső folyamatra volt minőségi időnk, így megújult a honlapunk, újrafogalmaztuk céljainkat, szervezeti és a kommunikációs stratégiánkat, és szolgáltatási csomagjainkat.”* (Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság). Tehát az önképzés, tervezés, fejlődés jelentős szerepet kapott, amely majd a COVID-19-járvány utáni tevékenység társadalmi hasznának növekedésében mutatkozik meg elsősorban.

Az önkéntesség változása hosszabb távon

Önkéntesség tekintetében az alábbi változásokat azonosítottuk:

- Azok a szervezetek, ahol csak önkéntesek dolgoztak, összességében reziliensen reagáltak, mert a bevételeik csökkenése miatt nem kényszerültek munkaidő csökkentésre vagy elbocsátásra. Ezek a jellemzően kisebb szervezetek voltak.

- A személyes jelenléte igénylő önkéntesség sok szervezetnél megszűnt, főként bizonyos típusú önkéntességek esetén (például idősgondozás, kórházi önkéntesség). Az érintett szervezeteknek jelentős terhet jelentett az önkéntes munka kiesése.
- Sokaknak nehéz volt az önkéntes bázis megtartása és a kapcsolattartás is.
- Egyes szervezetek ezért áttértek az önkéntesek online felkészítésére (például Bagázs Egyesület). Ahol szükséges és lehetséges volt, az önkéntes munka is áttérte online felületre (például krónikus beteg gyerekek tanításával foglalkozó szervezet online segítséget ajánlott az egészségügyi dolgozók gyerekeinek tanításában). *„Sok szervezet kreatív volt az önkéntesi kapcsolattartásban, például kihívásokat, sportprogramot, tematikus online találkozókat indítottak nekik.”* (Gerencsér Balázs, NIOK, ügyvezető).
- A vállalati szakmai önkéntes programok szerepe, fontosság tovább nőtt, mert a szervezetek rezilienciájának erősítéséhez szükség van a vállalati oldalon lévő szaktudásra és önkéntes kapacitásra is.

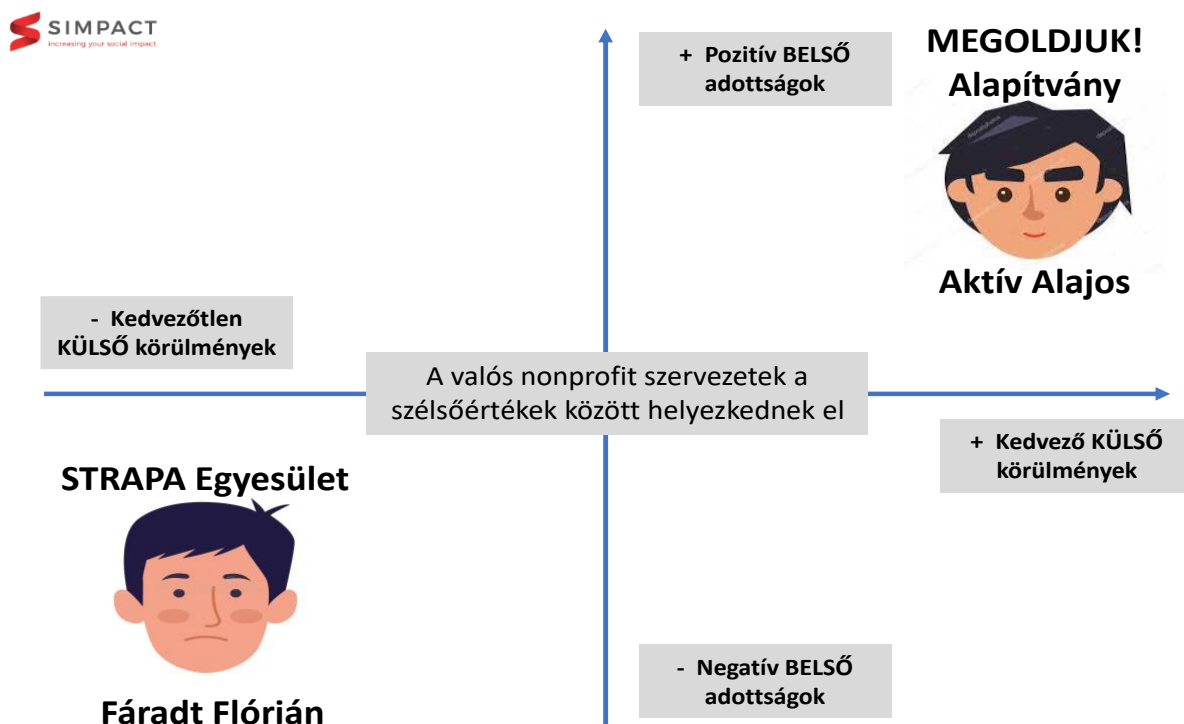
A NONPROFIT SZERVEZETEK SZÁMÁRA LEVONHATÓ TANULSÁGOK

A következőkben 2021-es kutatásunk azon feltárt tényezői közül egyrészt azokat emeljük ki, amelyek segítették az adott szervezetet, hogy a járvány okozta nehézségekből nyertesén kerüljenek ki. Másrészt azokat, amelyek jelentős mértékben nehezítették a boldogulásukat. Úgy véljük, hogy ezekből az adatokból levonható tanulságok segíthetik a jövőbeli, hasonló nehézségek eredményesebb áthidalását.

A 8. ábrán két tengely található: a külső körülmények és a belső adottságok pozitív és negatív végleteinek figyelembevételével négy alszegmenst különíthetünk el. A potenciális nyertesek (ezt a fiktív „MEGOLDJUK! Alapítvánnyal” szemléltettük¹²) mindkét dimenzió tekintetében kedvező feltételek közepette szembesültek a járvány hatásaival. A potenciális vesztesek helyzetét viszont mindkét dimenzió nehezítette („STRAPA Egyesület”).

¹² A két szervezet elnevezésével az volt a célunk, hogy egy-egy kulcsszóval ragadjuk meg a két szervezet jellemző vonásait összegző módon. A fiktív, de beszédes elnevezés a tanulmány további részében segíti a megállapítások követését és megértését.

7. ábra A belső és külső tényezők mentén képződő koordinátarendszer

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2021.

Nyertesek és vesztesek: a külső tényezők szerepe

A kutatás során négy fő külső tényezőt azonosítottunk. Eleve, jellemzően nehezebb helyzetbe kerültek azok, akiket a STRAPA Egyesület névvel illethetünk (9. ábra):

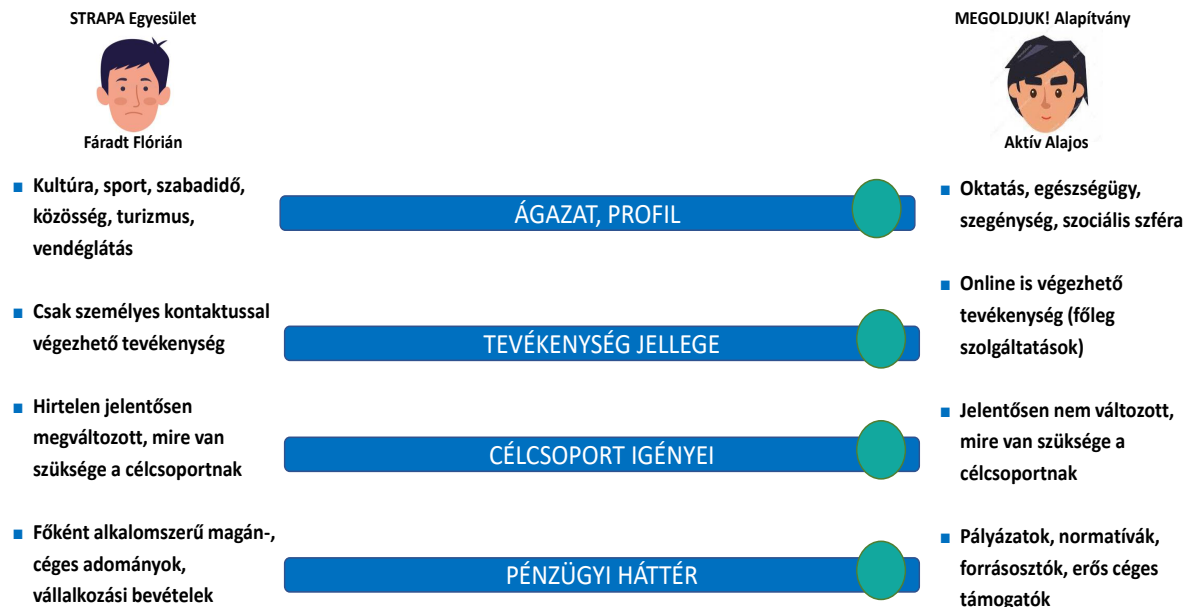
- Meghatározott ágazati profilba sorolhatóak: kultúra, sport, szabadidő, közösség, turizmus, vendéglátás.
- A tevékenység jellegénél fogva nehezen vagy nem helyezhető át online térbe.
- A célcsoport igényei jelentősen megváltoztak.
- Inkább alkalmyszerű, magántámogatásokból tartják fenn magukat.

A MEGOLDJUK! Alapítvány jellemzőit magukon viselő szervezetek viszont sokkal szerencsésebbek voltak. Természetesen voltak egyedi kivételek, de a tendenciát jól meghatározták a külső tényezők (9. ábra).

- Meghatározott ágazati profilba sorolhatóak: oktatás, egészségügy, szociális szféra, szegények támogatása.
- Online is végezhető tevékenység (főleg szolgáltatások).

- A célcsoport igényei jelentősen nem változtak.
- Sokrétű támogatói háttér, több lábon állás: pályázatok, normatívák, forrásosztók, erős céges támogatók.

8. ábra A COVID-hatást befolyásoló legfontosabb külső tényezők

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutatás jelentés 2021.

Nyertesek és vesztesek: a belső tényezők fontossága

A külső, rendszerint nem befolyásolható tényezőkön túl azonban az adott szervezetre egyedileg jellemző belső adottságok is meghatározták, hogy milyen irányú lesz a járvány hatása.

Öt területet azonosítottunk szervezeten belül, melyek működésének milyensége meghatározó volt: IT orientált csapat, innovativitás, szervezet méret, kapcsolati háló, szövetségek önkéntes munkaigény.

A 10. ábra bal oldalán található azok a tényezők, melyek a járványhelyzet szervezeti szintű kezelésében jellemzően nehézségeket okoztak, úgy mint: IT eszközöket kevésbé alkalmazó, COVID-19-járvány előtt nem volt, online munka, inkább megszokott rutinok szerint működő, és kis helyi szervezet, kevés állandó támogatója van, nem tagja szövetségeknek, együttműködéseknek és végezetül pedig, főként személyes önkéntes munkára épül.

10. ábra A COVID-hatást befolyásoló legfontosabb belső tényezők

Forrás: SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. Nonprofit válságkutató jelentés 2021.

Néhány kiemelt tanulság a nyertesek és vesztesek elemzése alapján

- Azok a szervezetek, amelyek hamar tudtak reagálni, stratégiát váltani, rugalmasan alkalmazkodni a napról napra változó körülményekhez, gyorsabban tudtak felállni a kezdeti sokk után. Ezt segíti, ha a szervezet eleve rugalmas, agilis és gyors a döntéshozás.
- Megfigyelhettük, hogy azok a szervezetek, amelyek már a válság előtt is nyitottak voltak az online eszközök használatára, sokkal gyorsabban tudtak adaptálódni: online felületen tudták elérni a célcsoportot, az önkénteseket, adományt gyűjteni, kommunikálni.
- A COVID válság sok új lehetőséget is teremtett: egyes területeken ugrásszerűen megnőtt a magánadományozók száma, megjelentek új vállalati felajánlások (pl. tablet, számítógép), új központi pályázati lehetőségek nyíltak meg. Azok a szervezetek, akik „láthatóak voltak”, aktívan kommunikáltak, kapcsolatokat építettek, sokszor élni tudtak az új lehetőségekkel.
- Azok a nonprofit szervezetek, amelyeknek több forrásból származott a bevétele, jellemzően kevésbé érintette negatívan a válság, akár anyagi szempontból, akár mert pl. munkatársakat tudtak átcsoportosítani a vállalkozási tevékenységből az alapítványi tevékenységre.

- Sok nonprofit szervezet számolt be arról, hogy a sikeres „túlélést” nagyban segítette az, hogy volt egy stabil támogatói háló (adományozók, kuratórium, önkéntesek), vagy tartoztak egy megtartó hálózathoz, szakmai szövetséghez (networking, partnerségek), ahonnan tanácsokat és bátorítást kaphattak.
- Azok a nonprofit szervezetek, amelyekre egyébként is jellemző volt az innovatív, kísérletező szellem, sokkal gyorsabban tudtak reagálni a célcsoport megváltozott igényeire, akár új tevékenységek elindításával (pl. adományosztás, maszkvarrás).
- A kutatásunk alapján azt látjuk, hogy a nonprofit szervezeteknél a társadalmi cél végig fókuszban maradt, viszont voltak olyanok is, akik felismerték, hogy nagyobb társadalmi hatást érhetnek el, ha bekapcsolódnak az új problémák enyhítésébe, például a célcsoport kitágításával.

Összességében a nehézségekre „békeidőkben” kell felkészülni: a szervezeti fejlődésre szánt idő (képzéseken részvétel, mások jó gyakorlatainak megismerése, szakmai, működési és finanszírozási stratégia fejlesztése, szervezetfejlesztési segítség igénybevétele) később bőségesen megtérülhet.

IRODALOM

- SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. (2020). A sokszínűség minden arcát ismerik. Hogy vannak most a nonprofit szervezetek? *HBLF webinar a Sokszínűség Hetén*, 2020.05.28. Elérhetőség: http://simpact.hu/wp-content/uploads/nonprofit-valsagkutatas_2020_SIMPACT-ERSTE_HBLF.pdf. Utolsó hozzáférés: 2022.05.13.
- SIMPACT Közhasznú Nonprofit Kft. (2021). A járvány sokszínű hatása a nonprofit szektorra. A COVID év nyertesei és vesztesei. Kutatási jelentés, 2021.05.31. Elérhetőség: http://simpact.hu/wp-content/uploads/nonprofit-valsagkutatas_2021_SIMPACT-HBLF.pdf. Utolsó hozzáférés: 2022.05.13.

MELLÉKLET

1.táblázat A 2021. évi kutatás interjúalanyai

Szervezet	Szervezet besorolása	Interjúalany
APPY	forrásosztó alapítvány	Dr. Schranc Tünde, Oprics Judit
Badur Foundation	forrásosztó alapítvány	Weninger László
Civil Iránytű Alapítvány	nonprofit szervezet, nonprofit ernyőszervezet	Cseh Balázs
Effekteam	nonprofit szervezet, nonprofit ernyőszervezet	Dr. Molnár Klára
ERSTE Bank Hungary	vállalati támogató	Szalay Orsolya
KézenFogva Alapítvány	nonprofit szervezet, nonprofit ernyőszervezet	Pordán Ákos
MagNet Bank	vállalati támogató	Erős Barbara, Kökény Dalma
Miniszterelnökség	nonprofit szervezetekért felelős állami támogató, szabályozó	Dr. Kecskés Péter, Dr. Baranyi Ildikó
NIOK	nonprofit szervezet, nonprofit ernyőszervezet	Gerencsér Balázs
OSIFE	forrásosztó alapítvány	Nizák Péter
Ökotárs	nonprofit szervezet, nonprofit ernyőszervezet	Móra Veronika
PwC	vállalati támogató	Simon Katalin
Unicredit Bank Hungary	vállalati támogató	Bolyán Róbert
United Way Magyarország Alapítvány	nonprofit szervezet, nonprofit ernyőszervezet	Adrián Kincső
Velux Foundations	forrásosztó alapítvány	Soren Mandrup Petersen